

Ohlédnutí za 2. mezinárodní konferencí Evropské společnosti pro environmentální dějiny v Praze v roce 2003 a environmentální dějiny v Česku

Leoš Jeleček

jelecek@natur.cuni.cz

UK v Praze, PŘF, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43, Praha 2

O 2. mezinárodní konferenci ESEH v Praze vyšlo relativně dost zpráv v tištěných médiích.¹⁾ Ty ovšem nemohly podrobněji informovat o této po regionální konferenci IGU v Praze v roce 1994 druhé největší akci pořádané „albertovskými“ geografy. Rovněž také pojednat o některých problémech a širších souvislostech formování environmentálních dějin u nás, a to zejména ve vztahu k české historiografii.

Úvodem začneme několika obecnějšími úvahami.²⁾ Environmentální dějiny se od 70. let 20. století formují jako spíše transdisciplinární obor, v němž se objektem, předmětem studia a metodologicky prolínají vědy o společnosti s vědami o přírodě. Zrodily se v USA, kde byly reakcí na narůstající environmentální problémy post-industriální společnosti v USA i ve světě. Značnou roli v tom sehrály tamní tradice ochrany přírody a krajiny, zejména divočiny amerického Západu, jakož proces osvojování Severní Ameriky a jeho vliv na změny krajiny. Dále to byl vznik a vývoj environmentalismu jako společenského myšlení, způsobu života a hnutí. Zatím jsou méně rozvinuty v západoevropské historiografii, v české a východoevropské jsou spíše v počátcích.

Environmentální dějiny (dále i zkr. ED) pojímají dějiny lidské společnosti v jednotě s dějinami přírody. Zkoumají: a) vývoj a proměny přírody zejména v historickém období s cílem poznat jejich trendy, zákonitosti, podíl vlivu člověka a přírody na tyto změny atd.; b) vzájemné vztahy přírody a společnosti v dějinách a jejich důsledky pro vývoj obou sfér, vliv vývoje způsobu výroby a ekonomické produkce a spotřeby člověka na přírodu jako procesů závislých na přírodních zdrojích; c) odraz vývoje těchto vztahů v lidské kultuře, v myšlení a mentalitě lidí, vědě a umění, ideologii, právu a politice (dějiny environmentalismu, environmentálních hnutí atd.). D. Worster tu hovoří o třech rovinách výzkumu environmentálních dějin, z jejichž charakteristik vychází výše uvedená definice.³⁾ Jsou projevem aplikace holismu nejen v historiografii, ale i v historické geografii, který výzkumem interakcí vztahů přírody a společnosti posiluje dialektický a materialistický přístup k řešeným problémům.⁴⁾ Znalost historických zkušeností z vývoje interakcí člověka s přírodou v čase může být užitečná nejen pro řadu přírodovědných a společenskovědních oborů, ale i k utváření environmentální politiky státu, pro činnost environmentalistických hnutí, o přínosu k rozšiřování environmentální gramotnosti občanů v éře globální environmentální krize nemluvě.

Domnívám se, že nelze analyzovat a vykládat dějinný vývoj společnosti jen na pozadí poznání vývoje technologického ovládnutí přírody a využití přírodních zdrojů člověkem. Historiografie by jej měla zkoumat v souvislostech vývoje přírody (jejíž jsou člověk a jeho artefakty nedílnou součástí),

dějin vzájemného ovlivňování přírody a společnosti, jeho výsledků a důsledků jak pro přírodní, tak pro socioekonomickou sféru na všech regionálních úrovních. Tento přístup je ovšem obtížný a nejen v Česku vede zpravidla zatím nevyšlapanými cestami.

Dosavadní výklad českých dějin zejména období 18. – 20. století v kontextu současné globální environmentální situace, jejímž základním rysem byla, je a bude zpětná vazba, naznačuje svou určitou metodologickou a poznávací slabost. Environmentální dějiny mohou pomáhat tuto slabost odstraňovat a možná i historiografii nabídnout jedno z východisek ze současné tzv. postmodernistické gnoseologické skepse.

Toto tvrzení je možná příliš „sebevědomé“. Dějiny lidské společnosti však neprobíhají jen v rovině politické, ekonomické, sociální a kulturní. Neodehrávají se pouze v čase, jehož rychlost a obsah se přitom mění. Lidské dějiny se dějí také v kvalitativně (tj. fyzicko-geograficky a socioekonomicko-geograficky) určeném a limitovaném místě, území, krajině, tedy v určitém v čase proměnlivém životním prostředí. Naopak ani geografický obraz prostoru a proměn jeho struktury v čase není podmíněn jen společenskými faktory, ale i faktory fyzicko-geografickými, tedy přírodními podmínkami a konečně i dědictvím vývoje v minulosti, jenž se projevuje v tzv. paměti krajiny. Jak "historický" čas, tak "geografický" prostor mají svůj proměnný obsah a kvalitu a jsou dialekticky spjaty, což vyjadřuje kategorie časoprostoru a pohybu hmoty v něm.

Environmentální dějiny představují mj. i odpovědnější přístup k dějinám a budoucnosti lidstva. Nejeví se mi jen jako nová historická disciplína.⁵⁾ Možná jsou další základnou nové koncepce a nového chápání dějin člověka, která může zásadně změnit dnes převládající paradigma historiografie. Svým úsilím o vrácení dějin člověka do kontextu dějin přírody a interakcí s ní zejména za dnešní globální environmentální situace verifikují životnost a konceptuální nosnost historicko-materialistického a dialektického pohledu na společenský vývoj postulovaný Marxovou a Engelsovou filosofií a politikou ekonomii.⁶⁾

Jednou z příčin pomalého rozvoje environmentálních dějin zvláště v postkomunistických zemích může být po roce 1989 logicky vzniklá velká společenská poptávka po přepracování národních politických, sociálních a kulturních dějin, nezávislém na ideologických požadavcích a metodách „řízení vědy“ jako v minulého režimu. Přitom jinde se ED rychle rozvíjejí jako jedna z metodologických a konceptuálních inovací, přispívajících k nové holistické koncepci výkladu dějin lidstva. Toto tvrzení bohužel zatím neplatí o české historiografii, která svým dosavadním tematickým zaměřením výzkum environmentálních dějin téměř opomíjí, resp. se k nim staví spíše vlažně.⁷⁾

Zdá se někdy, jako bychom v případě ED svět doháněli, místo abychom s ním šli. Nechceme-li však, aby nám v novém směru „ujel vlak“ historiografie světové, mělo by se české dějepisectví vydat i touto cestou. Měl proto před časem, i když to bylo řečeno v jiném kontextu, pravdu D. Třeštík, když tvrdil, že „...museli bychom psát dějiny lidské interakce s přírodou (což jakžtakž činíme, aniž by to mělo nějaký ohlas).“⁸⁾

Za další možnou příčinu postavení ED u nás je možné zmínit tradiční spíše menší pozornost, která byla a je v české historiografii věnována hospodářským dějinám (z účastníků pražské konference ESEH z historických pracovišť byli mnozí z pracovišť hospodářských a sociálních dějin) ve srovnání s dějinami politickými, kultury atd. Na druhé straně byl a je v české historiografii na vysoké úrovni rozvinut výzkum dějin osídlení, tedy problematiky, která svým objektem výzkumu (nová sídla měnila obraz krajiny, tj. životní prostředí) přímo vybízí i k environmentálnímu uchopení.⁹⁾ Tedy například ke zkoumání vzájemných interakcí velké kolonizace a proměn krajiny, nebo vztahu rozvoje rybníkářství v 15. a 16. století, tj. zda a do jaké míry tehdejší stavitelé uvažovali i krajinotvorně, či jen ekonomicky. Máme k tomu obrovský zdroj informací skýtaných bohatými fondy velkoměřitkových starých map jak panství, tak vojenských mapování, ale pro poslední století i starých fotografií krajiny. Velký kus práce na tomto poli již vykonala E. Semotanová¹⁰⁾, pokud jde o mapy vojenských mapování a zavádění technologie GIS pro jejich využití např. L. Uhlířová¹¹⁾

Není potom divu, že v post-komunistické části Evropy, jakož i u nás, se základy ED utvářejí spíše v disciplínách jako je historická geografie, geografie socioekonomická i fyzickogeografická, klimatologie, krajinná a sociální ekologie, ekologie, právní vědy, ekonomie atd. Perspektiva přibližování uvedených oborů s historiografií, lze říci jejich "globalizace", neznamená ztrátu jejich

identity. K tomu E. Semotanová usoudila, že „...jedním ze současných podnětů...přispívajícím ke sblížení historiografie, geografie a historické geografie...a zároveň provokujícím k zamyšlení nad smyslem další samostatné existence těchto oborů, jsou environmentální dějiny.“¹²⁾

Věnujme se však hlavnímu tématu této zprávy. Jak je již uvedeno výše, environmentální dějiny jsou v Evropě, zejména postkomunistické, ve srovnání se situací v USA velmi mladou vědeckou disciplínou. Důkazem kladného posunu ve vývoji ED v Evropě je i jejich institucionalizace, která probíhá shora (na úrovni mezistátní), takže národní společnosti (až na American Society for Environmental History v USA) zde neexistují a jejich utváření rada ESEH ve svých stanovách zatím nepředpokládá.¹³⁾

Přípravný výbor pro založení Evropské společnosti pro environmentální dějiny, (European Society for Environmental History, zkr. ESEH) vznikl v roce 1999 z iniciativy zejména Christiana Pfistera, profesora hospodářských, sociálních a environmentálních dějin univerzity v Bernu a rovněž Doc. Dr. Ing. Vereny Winiwarterové, působící na Vídeňské univerzitě. Navázal na činnost European Association for Environmental History, která byla založena již koncem 80. let minulého století.¹⁴⁾

První konference ESEH se konala v roce 2001 na universitě ve skotském městě St Andrews za účasti asi 150 badatelů. Na té byl zvolen výkonný výbor rady ESEH, která byla složena z regionálních reprezentantů. Presidentkou ESEH se stala V. Winiwarterová, vice-presidentem Ch. Pfister.¹⁵⁾ Hlavními cíli ESEH je: a) podporovat srovnávací výzkum environmentálních dějin Evropy; b) rozvíjet komunikaci mezi historiky environmentálních dějin v Evropě i mimo ni; c) podporovat vývoj výuky environmentálních dějin a její institucionální zabezpečení na středních a vysokých školách; d) podporovat výzkum a aplikaci environmentálních dějin v základním výzkumu; e) posilovat interakce mezi environmentálními dějinami, politickou sférou a veřejností vůbec.¹⁶⁾

Druhá, z hlediska organizačního i programového významná konference ESEH, se konala ve dnech 3. až 7. září 2003 právě v Praze. Místem jejího jednání byla hlavní budova Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze na Albertově. Konference se konala pod záštitou děkana PřF UK prof. RNDr. Pavla Kováře, CSc. Jejím organizátorem byla katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Historikům z Česka se to může zdát neobvyklé, avšak tomu z nich, kdo sledoval a sleduje „uvádění“ environmentálních dějin do naší vědy však nikoliv.¹⁷⁾ Přípravu konference a její vlastní průběh zajišťoval „Local Organizing Committee“ (dále LOC) již od listopadu 2001. Výbor vedl autor této zprávy, jeho zástupcem a hospodářem byl Pavel Chromý, tajemnicí Helena Janů, členy Dana Fialová, a Miroslav Marada z katedry SGRR, dále Lenka Uhlířová a Lucie Kupková (obě z Ústavu životního prostředí PřF UK). Na činnosti LOC se výrazně podílel Josef Miškovský (z České geografické společnosti). Vlastní průběh konference pak pomáhalo zabezpečit kolem třiceti studentů geografie.

Byl ustaven i národní Poradní výbor konference, jehož předsedou byl doc. RNDr. I. Bičík, CSc., zástupce vedoucího též katedry, který se zapojil i do činnosti LOC. Členy Poradního výboru konference byli představitelé různých vědeckých institucí, z PřF UK ředitel ÚŽP doc. RNDr. M. Braniš, CSc., z mimofakultních například tehdejší ředitel Historického ústavu AV ČR prof. PhDr. J. Pánek, DrSc., nebo tehdejší ředitel Ústavu českých dějin FF UK prof. PhDr. J. Beneš, CSc. Více o konferenci a jejím programu je uvedeno na její webové stránce <www.natur.cuni.cz/ICESEH2003>, zároveň na webových stránkách ESEH <www.eseh.org>, jakož i odkazově na stránkách ASEH (American Society for Environmental History): <www.aseh.org>.¹⁸⁾

Konference se zúčastnilo téměř 240 badatelů, kteří přijeli z jednácti zemí, z nich bylo sedm mimoevropských. Účastníků z Evropy bylo asi 180 (tj. 75 %). Z nich bylo 27 z Německa (druhá největší účast), 23 z Česka, 15 ze Spojeného království, 12 ze Švýcarska, po 11 z Rakouska, Švédska a Nizozemska atd. Z postkomunistických zemí bylo nejvíce zastoupeno Slovensko 5 účastníky, Maďarsko (4), Rusko (jen 3 účastníci!), Slovinsko a Bělorusko (po 2). Z čelných badatelů přijeli

např. Peter Brimblecombe (University of East Anglia), Mathias Bürgi (Swiss Federal Research Institute), Peter Coates (University of Bristol, UK), Joachim Radkau (Universität Bielefeld), Winfried Schenk (vedoucí katedry historické geografie Geografického ústavu Univerzity v Bonnu), Rolf P. Sieferle (Universität St. Gallen). Nejvíce účastníky, třiceti, však byly zastoupeny Spojené státy, v nichž partnerská American Society for Environmental History byla založena již v roce 1976.¹⁹⁾

Účast z USA byla vskutku reprezentativní, jmenujme aspoň tyto osobnosti: tehdejší prezident ASEH Douglas Weiner, vice-president Stephen Pyne²⁰⁾ (oba University of Arizona), prezident Forest History Society Steven Anderson (Duke University), ta poskytla LOC 1000 USD, které byly využity k podpoře účasti studentů PGS, resp. badatelů z post-komunistické Evropy. Dále to byli Donald Worster (Kansas University)²¹⁾, Donald Hughes (Univ. of Denver)²²⁾ nebo John R. McNeill (Univ. of Georgetown)²³⁾. Z dalších států to byly Kanada a Republika Jižní Afrika (po 4 účastnících), Japonsko (2), po jednom účastníkovi byly zastoupeny Argentina, Botswana, Izrael, Nový Zéland.

Téma konference "Dealing with Diversity" vyjadřovalo dva hlavní aspekty jejího programu. Jedním je zásadní význam biologické rozmanitosti všeho druhu pro fungování ekosystémů všech úrovní, tj. i jejich odolnosti vůči působení člověka na přírodu. Druhým aspektem pak je metodologická, pojmová, ideologická i politická pestrost vědecké komunity ED, v rámci které se vedou odborné diskuse.

Vědecký program konference probíhal ve třech plenárních a jedenácti paralelních tématických sekcích. Ty sestávaly z 50 panelů, v nichž bylo předneseno asi 160 referátů, k tomu na posterové sekci bylo vystaveno 26 posterů. Dohromady to bylo asi 190 prezentací.²⁴⁾

Ve srovnání s jinými vědeckými akcemi jsou konference ESEH v důsledku větší interdisciplinarity ED poněkud specifické, protože jsou otevřeny všem vědcům a jakýmkoliv vědeckým oborům či disciplínám, pokud svůj objekt výzkumu posuzují i z hlediska vývoje vztahu přírody a člověka v čase. Témata konferencí ESEH jsou stanovována na základě návrhů panelů nebo referátů zasílaných programovému výboru konference. Nikoliv tedy jako v jiných vědeckých organizacích, kdy jsou témata konferencí a kongresů převážně určována s velkým předstihem jejich vedením. Program konferencí ESEH tak může prezentovat současné vědecké zájmy dané badatelské komunity. Její pestré složení naznačí i přibližná „oborová statistika“ účastníků konference, zpracovaná podle pracovišť jejich působení.

Na prvním místě byla pracoviště historická, archivy, dějin věd atd., z nichž přijelo 37 % všech účastníků konference (v tom 5 % bylo z pracovišť specializovaných na environmentální dějiny nebo 5 % z pracovišť hospodářských dějin). Ostatní společenskovední pracoviště (ekonomie, právo, etnografie aj.) byla zastoupena 15 % účastníků. Přes polovinu účastníků bylo tudíž z oblastí společenských věd. Tyto údaje jsou výmluvné a snad i výzvou českým a slovenským historikům. Následovala geografická pracoviště (včetně územního plánování apod.) s 26 % (v tom však 17 % bylo z pracovišť sociálně-geografických, zbytek klimatologie, fyzická geografie). Tento údaj podporuje spíše holistickou koncepci geografie jako vědy o vztahu přírodní a společenské sféry v prostoru a čase. Z přírodovědných oborů nejvíce účastníků (13 %) zastupovalo pracoviště ekologická, tzv. environmentálních výzkumů, ochrany krajiny aj. Z ostatních pracovišť biologických věd bylo 4 %, jiných věd 3 %, 2 % tvořili ostatní účastníci, mezi nimi např. zástupce americké vládní agentury s působností ministerstva „Environmental Protection Agency“.

Konference byla zahájena ve středu 3. 9. slavnostním plenárním zasedáním ve Velké geologické posluchárně. Jednací řečí konference byla výhradně angličtina. Vedle obvyklých zdravic pronesli projevy presidentka ESEH Doc. V. Winiwarterová a náměstek ministra pro životní prostředí ČR Dr. L. Miko. Pozoruhodný ohlas mělo následné promítání filmu o povodni v Čechách roku 2002 a jejích příčinách, komentované J. Hladným z Českého hydrometeorologického ústavu.²⁵⁾ Vědecký program konference byl zahájen úvodní plenární přednáškou prof. Billla Luckina, Univ. of Bolton, U.K. s názvem téma „Diversity and Relative Maturity in Environmental History“, obrážejícím situaci ED v Evropě.

Historická klimatologie vůbec byla v programu silně zastoupena, když devět panelů jednalo na téma „Klima a katastrofy“. To odpovídá globální environmentální krizi, s kterou se lidstvo začíná potýkat. V případě globálního oteplování historická klimatologie může účinně pomoci při odhalování

podílu člověka na tomto procesu. Dalšími více zastoupenými tématy byly: „Environmentalismus, politika“, včetně zajímavého kulatého stolu „Nacismus a životní prostředí“²⁶⁾ „Vodní prostředí“ (5 panelů) včetně referátů k tématu „Námořní environmentální dějiny“; „Energie“ (5); „Forest History“ (4); „Biologické druhy“ (3) aj. V programu konference byla tři zasedání o environmentálních dějinách středověku, jinému z témat, jež se v poslední době utěšeně rozvíjejí.²⁷⁾ Z dalších sekcí to byl i výzkum dlouhodobých změn ve využití ploch a krajinného pokryvu (5 panelů), kterým se zabývá i socioekonomická geografie a jenž se od 90. let 20. století opět stal jedním z jejích hlavních výzkumných směrů. Změny ve využití ploch jsou výsledkem interakcí přírody a společnosti v jejich vývoji a indikují i environmentální proměny krajiny.

Technické vybavení poslucháren v hlavní budově PřF UK na Albertově, v nichž probíhala jednání konference, je srovnatelné, někdy i překonávající západní univerzity. Bylo to s jistým překvapením oceňováno mnoha účastníky. Součástí posterové sekce byly i krátké prezentace autorů posterů na plenárním zasedání konference. Většina referátů vyšla již v den zahájení konference ve zvláštní publikaci.²⁸⁾ Abstrakta všech přihlášených referátů, byla zároveň rovněž vydána tiskem.²⁹⁾

V průběhu konference se konala i výstava knih a časopisů, a to i z produkce zámořských nakladatelů. Účastníci měli k dispozici také „společenskou místnost“ umožňující jak jejich neformální jednání tak s pomocí instalovaných počítačů i komunikaci se světem.

Na rozdíl od konference v St Andrews končilo jednání všech panelů konference až v sobotu navečer. Po něm se konalo slavnostní závěrečné plenární zasedání. Pět tematických exkurzí do okolí Prahy nebo v Praze samé se muselo konat až v neděli 8. 9. dopoledne. Důvodem byl velký počet přihlášených referátů (asi 250). I když mezinárodní programový výbor z nich asi 60 nepřijal, přesto bylo nutné modul konference změnit.

Čeští a slovenští badatelé měli na konferenci velký prostor pro prezentaci výsledků svých výzkumů v tzv. národní sekci konference, která se konala ve čtvrtek 4. září odpoledne. O náplni jejího programu rozhodoval totiž český (místní) organizační výbor, nikoliv mezinárodní. Na této sekci zaznělo na jednom plenárním a pěti paralelních zasedáních 25 referátů. Plenární zasedání poskytlo informaci o dvou oblastech výzkumu, v níž bezesporu dosahujeme mezinárodní úroveň: vývoj využití ploch (referát I. Bičicka a L. Jelečka, PřF UK) a historická klimatologie (R. Brázdil, Geografický ústav MU Brno), v níž se uplatňuje nezbytná úzká spolupráce klimatologů s archiváři a historiky. O stavu výzkumu v oblasti výzkumu ED na Slovensku referoval F. Žigrai z Bratislavské pobočky Rakouského ústavu pro výzkum východní a jihovýchodní Evropy.

Paralelní panely národní sekce projednávaly tato témata: „Změny ve využití ploch v Česku 1845–2000 a jejich environmentální souvislosti“; 2) „Environmentální dějiny na Slovensku“; 3) „Historická klimatologie“; 4) „Paměť krajiny“; 5) „Environmentalismus: ideje, politika, praxe“. Bylo tedy co předvést mezinárodnímu publiku, bohužel bez většího přispění našich historiků.

Stojí za to v této souvislosti připomenout, že zprávy a publikované diskuse a ankety o 8. sjezdu Českých historiků v Hradci Králové v roce 1999 mj. kritizovaly, zejména na stránkách časopisu *Dějiny a současnost*, v programu sjezdu nedostatek sekcí zabývajících se novými trendy, metodologickými inovacemi v historiografii, jakož i malý prostor pro diskusi. Přitom program sjezdu byl podobně jako v případě konference ESEH tvořen na základě nabídky zdola. Díky vyzvání J. Pánkem, tehdejšími předsedou Sdružení historiků ČR, v podstatě táž skupina lidí, která uspořádala konferenci ESEH, v rámci sjezdu v historiků v Hradci Králové zorganizovala jako 16. sekci workshop na téma „Environmentální dějiny“. Jeho téma, obsah i forma byly relevantní k uvedené kritice, jakoby předem reagoval na stížnosti řečené ex post.³⁰⁾

Předběžná výzva k účasti na konferenci ESEH v Praze byla zveřejněna začátkem roku 2002 (v čísle 1/2002 Českého časopisu historického, nebo v čísle 1/2002 *Geografie–Sborník ČGS*), šířena Internetem na pokud možno všechna dostupná historická a geografická pracoviště i některým badatelům v Česku i na Slovensku. Z české historické obce se však přihlásili a své referáty v rámci národní sekce představili pouze J. Janko (ÚA AV ČR, „Origins of Environmentalism in Bohemia“)

a Eva Semotanová (HÚ AV ČR, „Historical Landscape and Landscape Memory: The Example of the Czech Baroque Landscape“). Někteří čeští historici se přitom touto tematikou aspoň dílčím způsobem zabývali či zabývají. Z těch, co již zde nejsou, jmenujme aspoň J. Nožičku, J. Macka, J. Bartoše, ze současných P. Čorneje, J. Janáka, M. Myšku, J. Schulze,³¹⁾ O zarážejícím nezájmu mladé generace o ED jsem se zmínil výše. Ta, která má vědecké ambice má zde v podstatě volný, zatím téměř bezkonkurenční prostor k jejich uspokojení. Mnohem větší zájem o interdisciplinární spolupráci je v naší archeologii a krajinné ekologii.³²⁾

Škoda této nevyužití příležitosti také proto, že jedním ze tří hlavních témat 20. Mezinárodního kongresu historických věd v Sydney v roce 2005, dotovaných třemi jednacími dny bylo jako první právě téma environmentálních dějin.³³⁾ Tato skutečnost podporuje tvrzení uvedená na počátku této zprávy. Vice-prezident ESEH Ch. Pfister původně navrhoval organizátorům kongresu pouze jedno specializované téma o reakcích společnosti na přírodní katastrofy (je nyní čtené i v geografii) v minulosti. Mezinárodní výbor pro historické vědy (ICHS) však toto téma zařadil mezi témata hlavní, a to s názvem „Příroda a lidstvo a v dějinách“. Podle Ch. Pfistera toto rozhodnutí znamenalo, že ED byly uznány jako jeden z hlavních směrů výzkumu v současné historiografii, když po dlouhou dobu byly jakousi „Popelkou“ bez profesionálního „aroma“ a že je jasným projevem toho, že historická obec chce dát ED místo, jež si zaslouží. Na druhé straně je i reakcí na velký počet a kvalitu publikací v tomto oboru v posledním desetiletí jakož (dodávám, že zřejmě především) reflexí toho, že životní prostředí a jeho stav bude jedním s klíčových problémů lidstva ve 21. století.

Jak na tuto výzvu světové historiografie, resp. ICSH zareagovalo směřování české historiografie? Vcelku zdůvodněné tvrzení Z. Hojdy, že na světových kongresech historiků tzv. velká témata „...bývají spíše výsledkem ‘vysoké diplomacie’³⁴⁾ v tomto případě však příliš neplatí. Nutno k tomu dodat, že při minulém kongresu v Oslo v roce 2000 bylo environmentálním dějinám věnováno jedno půldenní symposium na téma „Nové tendence v environmentálních dějinách“.

Právě v době pražské konference ESEH vyšla ve Spojených státech, ostatně kde jinde by měla, první encyklopedie environmentálních dějin světa jako dílo autorů z mnoha zemí.³⁵⁾ I to byl důkaz progresu ve vývoji environmentálních dějin a upevňování jejich postavení v systému věd. Není také od věci zde připomenout, že se zároveň s kongresem historiků v Sydney konala na Novém Zélandě 12. mezinárodní konference historických geografů (ICHG)³⁶⁾, komunity mnohem staršího vědního oboru, jenž však dosud nedospěla ke své institucionální podobě. Z Česka se jí zúčastnili tři kolegové, členové organizačního výboru pražské konference ESEH. První pokus o založení mezinárodní organizace historických geografů byl učiněn na 11. konferenci v roce 2001 v Québec City, jak jsme o tom psali v 7. čísle Klaudyána.

Konference ESEH v Praze znamenala zároveň zásadní posun v její institucionalizaci. V průběhu jednání dvakrát zasedala rada ESEH (tvoří ji výkonný výbor a regionální reprezentanti), která mj. připravila podklady pro generální shromáždění ESEH. To se konalo v pátek 5. září a projednalo a schválilo důležité materiály. Např. definitivní stanovy ESEH, která se po zaregistrování v Německu bude moci konečně stát právní osobou. Rozhodlo ponechat členské příspěvky na dosavadní výši, tj. za rok 20 Euro (resp. 10 Euro u studentů) s tím, že by se měly platit v dvouletých cyklech vždy při konferencích ESEH.³⁷⁾ Za místo konání 3. mezinárodní konference ESEH byla schválena Florencie. Ta se mimořádně konala již koncem února 2005, neboť v zimním období ji mohla dotovat regionální vláda Toskánska. Čtvrtá konference ESEH se bude konat v roce 2007 v Nizozemsku. Generální shromáždění učinilo rovněž další krok k prohloubení součinnosti environmentálních historiků na obou stranách Atlantiku. Souhlasilo totiž s návrhem vytvořit International Consortium of Environmental History Organizations (IC-EHO) jako střešní orgán nad ASEH, ESEH a FHS s tím, že k přistoupení budou vyzvány další relevantní vědecké společnosti.³⁸⁾ Že nejde o spolupráci formální dokazuje příprava 1. světové konference environmentálních dějin, která se bude konat v roce 2009 v Dánsku.

Volby složení výkonné rady ESEH ani rady celé výrazně nezměnily. V období 2003–2005 ve funkci prezidentky ESEH pokračovala V. Winiwarterová, vice-prezidentem zůstal Ch. Pfister, druhým byl zvolen Paul Holm z Dánska, od konference ve Florencii nový prezident ESEH (nové složení rady ESEH zveřejníme v 10. čísle Klaudyána) I v návaznosti na výsledky a úspěch konference, jakož propojenost geografie (v tom hlavně historické) s environmentálními dějinami hlavní výbor České geografické společnosti schválil v roce 2004 založení sekce ČGS pro historickou geografii a environmentální dějiny, která může být institucionální platformou napomáhající rozvoji environmentálních dějin v Česku (viz zprávu o její činnosti na jiném místě).

Součástí konference byl i bohatý společenský program. Tvořily jej především zahajovací recepce v prostorách Botanické zahrady UK, slavnostní večere v pátek 5. 9. na Právnické fakultě a v sobotu 6. 9. závěrečná party v menze Budeč s cimbálovou muzikou z jižní Moravy. Nabídl všem účastníkům dost prostoru a času jak k diskusím vědeckým tak k navazování kolegiálních i pracovních vztahů, což náleží mezi nejdůležitější přínosy vědeckých setkání. Většina ze zahraničních účastníků konference byli v Praze poprvé. Otevřeně projevovali své překvapení a nadšení z jejich historických, architektonických, kulturních, urbanistických a dalších krás a kvalit.

Výzkum v oblasti environmentálních dějin je založen na přesvědčení, že takovéto reflexe minulosti nabízejí současné společnosti poučení pro budoucnost, která budou potřebná k zamýšlení se nad dalším směřováním naší civilizace. Ta by měla usilovat o svůj více udržitelný život, a to v kooperaci s přírodou, nikoliv jejím znásilňováním. Ne všechny specializované přednášky konference ovšem tato poučení bezprostředně dokládaly či nabízely. Lze však tvrdit, že vědci, kteří se v Praze sešli, věří v potenciál historiografie a historického přístupu aplikovaného v jiných oborech pomoci v řešení současných environmentálních problémů na všech regionálních úrovních až po globální.

Co říci závěrem? Použiji inspirující výrok mého učitele D. Worstera, který v podnětném rozhovoru pro Lidové noviny z 13. 9. 2003 (mj. k otázkám udržitelného rozvoje, možností trhu, vědy apod. při ochraně životního prostředí a člověka vůbec) uvedl: „...to, co skutečně potřebujeme, jsou environmentální dějiny. Věřím v nový přístup k historii a snažím se jej prosazovat. Měli bychom vědět, jak probíhalo soužití lidí se Zemí. Měli bychom v tomto kontextu studovat dějiny, humanitní vědy, poezii, umění. Pro mě jsou to nejdůležitější oblasti, právě ony mohou změnit chování lidí (k přírodě - L.J.). Základní je, aby lidé pochopili, že nemohou přemýšlet o dějinách bez znalosti jejich ekologických souvislostí.“³⁹⁾

A konečně je mou milou povinností poděkovat všem, kteří se zasloužili o přípravu a zdárný průběh této konference. Na prvním místě především Pavlu Chromému jako zástupci předsedy LOC a jeho pokladníkovi, pak všem jeho členům, Daně Fialové, Heleně Janů, Mirkovi Maradovi, Lence Uhlířové, J. Miškovskému. Z dalších zejména Ivanu Bičíkovi jako předsedovi poradního výboru konference, Zdeňkovi Čermákovi jako vedoucímu katedry, vedení a managementu fakulty a v neposlední řadě těm našim studentům, kteří obětavě zabezpečovali servis v průběhu konference. Rovněž tak tehdejší prezidentce ESEH prof. Vereně Winiwarterové z vídeňské university za její nevšední pomoc a podporu při přípravě této konference.

Poznámky

1) Kratší zprávy o této konferenci byly mj. publikovány v časopise Geografie – Sborník ČGS č. 4/2004 a v Českém časopise historickém: Chromý, P., Janů, H. (2004): *Druhá mezinárodní konference Evropské společnosti pro environmentální dějiny v Praze v roce 2003 a česká historiografie*. Český časopis historický, 102, č. 4, s. 915–918. Viz též webpage <http://eseh.ruc.dk/conference/archive/second/>, nebo <http://eseh.ruc.dk/resources/publications/notepad/Notepad8.pdf>. Pohled z „druhé strany“ srov. zejména WEINER, D. (2003): *From the President's Desk. ESEH Meeting in Prague*. ASEH News, Vol. 14, Fall 2003, No. 3, p. 2.

2) Zde navazuji na studii JELEČEK, L. (1994): *Nová historiografie? Environmentální dějiny v USA: vývoj, metodologie, výsledky*. Český časopis historický, 92, č. 3, s. 510–540, jakož i na informace o průběhu sekce „Environmentální dějiny“ na posledním sjezdu českých historiků v Hradci Králové v roce 1999. Srov.: JELEČEK, L. (2000): *Environmentální dějiny a česká historiografie a historická geografie*. In: VIII. sjezd českých historiků, Hradec Králové 10. – 12. září 1999. Ed. J. Pešek. Praha, Scriptorium, Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872), s. 306–325. Hluběji rozpracováno při použití po sjezdu vydané literatury. Viz JELEČEK, L. (2000): *Environmentální dějiny v Česku, Evropě a USA: počátky a některé širší souvislosti*. Klaudyán 3/2000 (www.klaudyan.cz)

3) Podle D. Worstera „The first level deals with understanding nature itself, as organized and functioning in past times...The second level, in this history brings in the socioeconomic realm as it interacts with the environment. Here we are concerned with tools and work, with the social relations that grow of that work, with the various modes people have devised of producing goods from natural resources...Then, forming a third level for the historian is that more intangible and uniquely human type of encounter – the purely mental or intellectual, in which perceptions, ethics, laws, myths, and other structures of meaning become part of an individual's or group's dialogue with nature.“ Worster, D. (1988): *Environmental History*. In: Worster, D., *The Ends of the Earth. Perspectives on Modern Environmental History*. Cambridge University Press, s. 293.

4) K této konceptuální odlišnosti environmentálních ED přední americký historik ED prof. Donald Worster ve své přednášce na geografické sekci PřF UK v Praze v roce 2000 při objasňování vzniku ED v USA uvedl, že „...historiografie vždy byla zapojována do politiky, levicové i pravicové. Reálnou námitkou tradičních historiků bylo, že ED nenavazují přesně na tyto staré politické tábory, neidentifikovaly se s první ani s druhou stranou politických soupeření, které historici zkoumali, ani s boji mezi těmi, kteří peníze mají a těmi, kteří je nemají. ED se nepřizpůsobily pevně etablovaným politickým dělením lidí podle tříd, ras, pohlaví atd. Nemohly tudíž být žádanými dějinami...Nemohu tvrdit, že nyní máme soudržnou, jednotnou disciplínu environmentálních dějin. Naopak, je často ostře rozdělena vzájemně soutěžícími definicemi a vizemi toho, čím by se měly zabývat. Některé tyto rozdílnosti jsou ideologické. Jsou tedy u nás historici ED, kteří se identifikují s politickou levicí a jiní se identifikují s pravicí.“ Worster, D. (2000): *"The Evolution of Environmental History in the U.S."* PřF UK Praha, rkp. přednášky konané dne 7. 6. 2000.

5) Viz L. JELEČEK, *Nová historiografie?*

6) A to potud, pokud marxismus nevnímáme či předsudečně neznámujeme jako ideologickou služku, či spíše zástěrku komunismu stalinského a sovětského rodu, nýbrž jako jeden z hlavních směrů světového materialistického myšlení, filozofie a politické ekonomie a vědeckou metodu poznávání zákonitostí vývoje společnosti v období kapitalismu.

7) Více k tomu srov. zprávy o konferenci v Hradci Králové citované v pozn. 1.

8) Srovnej TŘEŠTÍK, D.: *Češi a Evropa: jak vejít do tančícího domu?* Lidové noviny, 20. 5. 2000.

9) To výstižně charakterizoval prezident ASEH D. Weiner ve své zprávě o konferenci ESEH v Praze, podle něhož: „...environmental history in Europe continues to exhibit a slightly different intellectual flavor than much American scholarship“. Míni, že v Evropě se klade větší důraz na historickogeografický přístup zaměřený na rekonstrukci obrazu osídlených a neosídlených krajín v hlubší minulosti, rekonstrukci klimatických změn v minulosti a jejich vliv na přírodní katastrofy, na snahu nastinit vývoj energetické základny společenského vývoje, energetických toků a spotřeby ve společnosti, a konečně, že zvláštní zájem je zaměřen na využití půdy.

Toto odlišné zaměření si částečně vysvětluje zdejšími bohatými, do minulosti hluboko jdoucími a přístupnými archívními prameny, dílem tím, že většina evropských environmentálních historiků má školení v oblastech geografie a krajinné ekologie. Srov.: WEINER, D. (2003): *From the President's Desk. ESEH Meeting in Prague*. ASEH News, Vol. 14, Fall 2003, No. 3, s. 2.

¹⁰⁾ Srovnej zejména SEMOTANOVÁ, E. (1993): *Kartografie v hospodářském vývoji českých zemí v 19. a na počátku 20. století*. Historický ústav AV ČR, Praha, 110 s.; SEMOTANOVÁ, E. (1994): *Kartografie v historické práci. Vademecum*. Historický ústav AV ČR, Praha, 235 s.; nebo SEMOTANOVÁ, E. (1993): *Proměny krajiny na mapách českých zemí*. Historická geografie 30, s. 181–205. Viz též SEMOTANOVÁ, E. (2001): *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí*. Libri, Praha, 264 s., nebo její podíl na díle *Česko–Ottův historický atlas*. Ottovo nakladatelství, Praha 2007, 408 s.

¹¹⁾ Pouze nasazení metodiky GIS umožní plně zhodnotit a využít informace ze starých map velkého měřítka, v tom i map stabilního katastru. K tomu srov. práce zejména: UHLÍŘOVÁ, L. (2001): *Staré mapy, informační technologie a sledování krajinných změn*. Klaudyán - internetový časopis pro historickou geografii a env. dějiny, č. 6/2001 (www.klaudyan.cz); BRŮNA, V., UHLÍŘOVÁ, L. (2001) *Staré mapy v prostředí GIS*. In: Acta Universitatis Purkynianae 73, Studia Oecologica XII. Ústí nad Labem, s. 107–109. UHLÍŘOVÁ, L. (2001): *GIS and Old Maps as a Historical Data Source for Landscape Dynamics Monitoring: Case of Model Area Jáchymov – Bohemia*. In: Land Use / Land Cover Changes in the Period of Globalisation, Proceedings of the IGU-LUCC International Conference Prague 2001, CU, Prague, s. 153–157.; UHLÍŘOVÁ, L., BRŮNA, V. (2002): *Soubory prvního a druhého vojenského mapování v prostředí geografického informačního systému*. ČČH, 100, s. 493–495.; UHLÍŘOVÁ, L., BUCHTA, I. (2002): *První vojenské mapování v prostředí geografického informačního systému*. Sborník Informační technologie a jejich přínos studiu historie a krajinných změn. Laboratoř geoinformatiky, Ústí nad Labem, s. 4 – 21; Brůna, V., Buchta, I., UHLÍŘOVÁ, L. (2003): *Interpretace prvků mapy prvního a druhého vojenského mapování*. In: Historická geografie, 32, HÚ AV ČR, Praha, s. 93–114.

¹²⁾ SEMOTANOVÁ, E. (2000): *Historiografie, geografie a historická geografie – metodologické průsečíky na prahu třetího tisíciletí*. In: Klaudyán č. 1/2000, Internet: www.klaudyan.cz.

¹³⁾ Viz stanovky ESEH na <http://www.eseh.org>.

¹⁴⁾ Srov.: *Welcome address of the acting chair of ESEH Prof. Christian Pfister*. 1st International Conference of European Society for Environmental History, 5 – 8 September 2001, St Andrews, Scotland. In: Klaudyán č. 6/2001, 1 s. (www.klaudyan.cz).

Asociace vydala od roku 1989 do roku 1995 péčí J. Sieglerschmidta a s podporou Landesmuseum für Technik und Arbeit v Mannheimu pět čísel občasnku *Environmental History Newsletter* (k tomu dvě speciální) – moje zprávy o nich srov. Sborník ČSGS 96, 1991, č. 2, s. 143; 97, 1992, č. 4, s. 281. Omezený počet výtisků jsem distribuoval do hlavních vědeckých knihoven u nás. Dále to bylo zorganizování symposia v německém Bad Homburg v roce 1988, kde došlo ke shodě vedoucí za deset let ke vzniku ESEH. Činnost Asociace v polovině 90. let skončila, protože přestala být sponzorována. Svůj význam měly tématické sekce o historické ekologii na mezinárodních konferencích hospodářských dějin v Bernu 1986, v Lovani 1990 atd.

¹⁵⁾ Srov. zprávy: JELEČEK, L., Chromý, P., Uhlířová, L. (2002): *Zakládající mezinárodní konference Evropské společnosti pro environmentální dějiny*. ČČH, 100, č. 4, s. 993–995.; JELEČEK, L. (2001): *Evropská společnost pro environmentální dějiny (European Society for Environmental History – ESEH) byla oficiálně založena*. Klaudyán č. 6/2001 (www.klaudyan.cz); Je zajímavé, že důležitou roli v utváření ED v Evropě měl a má německý jazykový a vědecký okruh Srov.: JELEČEK, L. (2001): *Druhá konference European Society for Environmental History se bude konat v Praze*. Klaudyán č. 6/2001 (www.klaudyan.cz).

¹⁶⁾ Srovnej www.eseh.org. Na tamním I. generálním shromáždění bylo rozhodnuto, že konference ESEH se budou konat s dvouletým intervalem a že 2. konference ESEH se bude konat v Praze.

¹⁷⁾ Srov. Jeleček, L. (2000): *České environmentální dějiny do roku 2000 – výběrová bibliografie*. Klaudyán, č. 4/2000 (www.klaudyan.cz).

18) Obsahují mj. seznam účastníků konference, program, abstrakta všech přihlášených referátů, bohatá fotopříloha atd.

19) ASEH má asi 1 000 členů, od roku svého založení vydává časopis „*Environmental History*“ (jeho název se změnil několikrát). Od roku 1997 jej vydává společně s finančně silnější Forest History Society (proto ročník 2003 je označen jako sv. 8.). ASEH podporuje ESEH i jinak (společná tvorba bibliografie, která je dostupná na webových stránkách ASEH i ESEH). Časopis *Environmental History* má velmi dobrou recenzní rubriku. Jeho poslední ročníky jsou dostupné v knihovně Historického ústavu AV ČR. Hodně informací o ASEH a zejména její činnosti je na její webové stránce www.aseh.net, kde je čtvrtletně publikován i bulletin „*ASEH News*“ (ve formátu pdf., možno si vytisknout).

V této souvislosti uvádím, že evropský oborový časopis *Environment and History*, čtvrtletně vydává White Horse Press, Cambridge, UK je k dispozici v Geografické knihovně PřF UK v Praze, jakož i hlavní časopis historické geografie ve světě *Journal for Historical Geography* (Elsevier, London, New York, ...).

20) Byl podle tamního úzu ve funkci „vice-president/president elect“, tzn. že od konference ASEH v roce 2004 se stal jejím prezidentem.

21) Více o něm viz JELEČEK, L., *Nová Historiografie?* Je autorem knih jako *Dust Bowl* (1979), za ni dostal Bancroft Prize, nebo *Rivers of Empire* (1985), která byla nominována na Pulitzerovu cenu. Lidové noviny z 13. 9. 2003 s ním uveřejnily rozsáhlé interview (viz pozn.č. 36), další rozhovor s ním vyšel též v časopise *Ekonom* č. 37/2003.

22) Autor knihy *An Environmental History of the World: Humankind's changing role in the community of life*. Routledge, London 2001, 264 s. O „naší“ konferenci autor referuje ve své nové publikaci HUGHES, J. D. (2006): *What is Environmental History?* Polity, Cambridge, Oxford (UK), Boston (US), 144 s.

23) Srov. jeho knihu *Something New Under the Sun: An environmental history of the twentieth century*. Penguin Books, W.W. Norton & Comp., New York, 2000 421 s. Nejnověji John. R. McNeill, William H. McNeill, *The Human Web: A Bird's-Eye View of World History*. New York, London, W. W. Norton & Company Ltd 2003, 350 s.

24) Každý panel měl vyhrazeny 1,5 hodiny, časový limit referátu byl 20 min., na diskusi tak zbývalo půl hodiny i více. Takovým prostorem pro diskusi, předsedajícími panelů zajištěným, se vedle konferencí ESEH může pochlubit málo konferencí a kongresů, což tvrdím na základě vlastních zkušeností. I za tím jsou ovšem také peníze. Aby zájemce o účast na konferenci mohl na ni jet, musí doložit zaměstnavateli či grantové agentuře, že na ni bude mít referát nebo aspoň poster. Organizační výbory zpravidla s aplikanty soucítí a naplní program co nejvíce. Většinou je tolik přihlášek, že i když třeba třetina příspěvků není přijata, přesto je jimi program zpravidla přehlcený. Nejvíce tímto trpí zejména domácí konference, symposia apod. Souhrnné informace o každém panelu budou na webové stránce ESEH.

25) Film je dílem Krátkého filmu Praha. Má českou a anglickou verzi, je vhodný i pro střední školy.

26) Úvodní referát z pera organizátora workshopu F. Uoköttera (Univ. Bielefeld, SRN) je zveřejněn v *Proceedings*, s. 140–143. Workshop navázal na konferenci „Nature Protection in Nazi Germany“, pořádnou v roce 2000 v Berlíně pod záštitou Ministerstva pro životní prostředí SRN.

27) Názvy referátů, resp. jejich abstrakta viz <http://www.natur.cuni.cz/ICESEH2003>.

28) L. Jeleček, P. Chromý, H. Janů, J. Miškovský, L. Uhlířová (Eds.), *Dealing with Diversity. 2nd International Conference of the European Society for Environmental History Prague 2003*. Proceedings. Praha, Charles University in Prague, Faculty of Science, Dept. of Social Geography and Regional Development 2003, 357 p.

29) L. Jeleček, P. Chromý, H. Janů, J. Miškovský, L. Uhlířová (eds.), *Dealing with Diversity. 2nd International Conference of the European Society for Environmental History Prague 2003. Abstract Book*. Praha, Charles University in Prague, Faculty of Science, Dept. of Social Geography and Regional Development 2003, 143 p.

Obě publikace je možné zakoupit u organizátorů konference. Adresa: Mgr. Pavel Chromý, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Albertov 6, 128 43 Praha 2. E-mail: chromy@natur.cuni.cz.

30) Kupodivu ve zprávě DaS č. 6/1999 o sjezdu v Hradci Králové, doprovázené zmíněnou anketou, nebyla o tomto workshopu žádná zmínka. Jeho redakce neuveřejnila ani na základě žádosti jeho organizátorů opravu. Ve své zprávě Český časopis historický o sjezdu uvedl, že sjezd měl jen 15 sekcí, tedy nikoliv 16, (srov. ČČH 97, 1999, č. 4, s. 877–879). V jeho č. 1/2000 však byla zveřejněna oprava.

31) Srovnej bibliografii „České environmentální dějiny do roku 2000 – výběrová bibliografie“. Klaudyán, č. 4/2000 ([klaudyan.cz](http://www.klaudyan.cz)). Z té zde znovu uvádím posmrtně vydanou práci MACEK, J. (1997): *Vnímání přírodních krás v českých zemích pozdního středověku*, ČČH, 95, č. 2, s. 289–314, nebo NOŽIČKA, J. (1963): *Kouřové škody a boj proti nim do roku 1918*. Práce VÚLHM, XXVI, s. 237–258. Dále zdařilý a podnětný monotematický sborník: Kol., XXI. *Mikulovské symposium 1991*. Sborník Jižní Morava. Brno 1992, 125 s. Z článků v tomto sborníku srov. např. JANÁK, J.: *Ochrana přírody v právních normách starého Rakouska*, s. 193–196; MATEŠ, P.: *Některé formy ochrany životního prostředí v praxi správních orgánů na jižní Moravě za první republiky*, s. 199–203; ROZKOŠNÝ, P., TRNKA P.: *Přírodní a historické podmínky vývoje životního prostředí na jižní Moravě*, s. 199–203. Z ostatních prací srov. například SMETÁNKA, Z. (1989): *K problému energetiky v období středověku*. *Archeologia historica*, 14, s. 43–51. MYŠKA, M. (1989): *Průmyslová revoluce a proměny životního prostředí v ostravské aglomeraci*. *Časopis Slezského muzea*, 38, č. 3, serie B, s. 241–262. Čornej, P. (2001): *Krajina ve starším českém písemnictví*. In: *Tvář naší země – Krajina domova*. Sborník příspěvků ke konferenci konané ve dnech 21. – 23. února 2001. Jaroslav Bárta, Studio JB, Lomnice nad Popelkou, s. 180–189. Dobu poněkud předběhl a informační základnu pro aplikace environmentálního přístupu v české historiografii, zejména při výzkumu dějin osídlení, již tehdy nabídl ŠTĚPÁNEK M. (1968): *Změny vegetace a klimatu v historickém období. Příspěvky k dějinám osídlení 3*. *Československý časopis historický*, 16, s. 415–434.

Ze svých prací v tomto směru uvedu jen: JELEČEK, L. (1990): *Některé ekologické souvislosti vývoje zemědělské krajiny a zemědělství v Českých zemích*. ČČH, 89, č. 3, s. 375–394. JELEČEK, L. (1994) *Economic-Political Development and Environmental Changes in Former Czechoslovakia 1948–1989*. Sborník ČGS, 99, č. 2, s. 79–92.

V roce 1988 vyšel pod redakcí Jaroslava Purše v tehdejší Ústavu čs. a světových dějin první a poslední svazek sborníku „*Historická ekologie – Historical Ecology*“. Jeho obsah příliš neodpovídal názvu, obsahuje vesměs psané úvodně pro jiné časopisy, které byly více či méně „zekologizovány“. Každopádně J. Purš tím aspoň tímto způsobem formálně tento pojem uvedl do naší vědy (pojem environmentální dějiny se v Evropě tehdy ještě neprosadil). Významu této problematiky si byl ovšem vědom mnohem dříve: srov. PURŠ, J. (1970): *Přírodní podmínky a energetická základna průmyslové revoluce*. *Historická geografie*, 5, Praha 1970, s. 141–166 (později publikováno jako kapitola jeho monografií o průmyslové revoluci vydané roku 1973. Více k tomu a dalších souvislostech srov. Jeleček, L. (1999): *Environmentalizace historické geografie, historiografie a historický land use*. *Historická geografie*, 30, s. 53–84. V environmentalizaci naší historické geografie byl mezníkem sborník *Historical Geography of Environmental Changes*. Annenkov V., Jeleček, L., eds. (1988): *Historická geografie – Historical Geography*, Vol. 27. Published on the occasion of the 26th International Geographical Congress Sydney 1988. ICWH CSAS, Prague, 399 p. Z českých geografů vydal v USA zajímavou a podnětnou práci PAVLÍNEK, P. (1995): *Transition and the Environment in the Czech Republic*. *University of Kentucky Press, Lexington*, 448 s.

Pokud jde o historickou klimatologii, jejímž zakladatelem je u nás Rudol Brázdil z MU v Brně, uvádím tu aspoň teoretickou práci BRÁZDIL, R. (2000): *Historical Climatology: Definition, Data, Methods, Results*. *Geografický časopis*, 52, č. 2, s. 99–121, nebo BRÁZDIL, R. (1996): *Reconstructions of Past Climate from Historical Sources in the Czech Lands*. In: Jones, P. D., Bradley, R. S., Jouzel, J. (Eds.): *Climatic Variations and Forcing Mechanisms of the Last 2000 Years*. NATO ASI Series, Vol. 141. Springer Verlag, Berlin, Heidelberg 1996, s. 409–431.

32) Srov. BENEŠ, J., BRŮNA, V., eds. (1994): *Archeologie a krajinná ekologie. Nadace Projekt Sever, Most 1994, 159 s.* Z tohoto sborníku viz zejména LAPKA, M., GOTTLIEB, M.: *O čase, časovosti a jiném právě včas K interdisciplinární spolupráci archeologie a krajinné ekologie*. s. 37–46; SÁDLO, J.: *Krajina jako interpretovaný text*, s. 47–54; R. Dále viz např. KLÁPŠTĚ, J. (1994): *Paměť krajiny středověkého Mostecka*. Archeologický ústav AV ČR, Praha, s. Potenciál povrchového archeologického průzkumu lesnatých oblastí k dokumentaci obrazu krajiny bezprostředně po velké kolonizaci konkrétně doložil svými pracemi z oblasti Dražanské vrchoviny E. Černý. Srov. zejména: Černý, E. (1992): *Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad*

a jejich plužin. Historicko–geografická studie v regionu Dražanské vrchoviny. Brno, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 143 s.

³³⁾ Srovnej: PFISTER, C. (2003): *Major Theme at the World History Congress, ESEH Notepad*. In: *Environment and History*, 9, č. 4, s. 479–480. Dostupněji viz www.eseh.org. Koordinátorkou tohoto tématu je presidentka ESEH V. Winiwarter. Člení se na tři subtémata: a) Ecohistory. New Theories and Approaches (organizátor I. Tyrrell, Univ. of South Wales, Sydney); b) Natural Disasters and How They Been Dealt With (org. Ch. Pfister); c) Natural Sciences, History and the Image of Humankind (org. T. Laquer, UC at Berkeley, USA). Srovnej též webovou stránku kongresu (<http://www.cish.org/GB/Themes.htm>). Viz též PÁNEK, J. (2004): Přípravy XX. Mezinárodního kongresu historických věd (Sydney, 3.–9. 7. 2005). *Český časopis historický*, 100, č. 1, s. 209–214.

Srovnej zejména zprávy o kongresu v Sydney jako: Pánek, J. (2006): XX. mezinárodní kongres historických věd v Sydney (3. - 9. července 2005). *Český časopis historický*, 104, č. 1, s. 206–210 a zprávy dalších autorů o české účasti na něm tamtéž; resp. Kocian, J., Tůma, O. (2005): Rekapitulace sydneyjského kongresu. *Soudobé dějiny*, 12, č. 3–4, s. 817–822.

³⁴⁾ HOJDA, Z. (2000): *Historikové světa v Oslo*. *Dějiny a současnost*, 22. 2000, č. 5, s. 50. Na druhé straně bylo povzbuzující, že pražská konference ESEH inspirovala vznik monotematického čísla časopisu pro učitele základních a středních škol, který vycházel z materiálů a článků dodaných autorem této zprávy KOLÁŘOVÁ, H., (2005): Co jsou a kde se vzaly environmentální dějiny. *Bedrník: časopis pro ekogramotnost*, 3, č. 1, s.11–16.

³⁵⁾ Srov. KRECH, S, III, McNEIL, J. R., MERCHANT, C., eds, (2003): *Encyclopedia of World Environmental History*. 3 Vols. Berkshire Publishing Group/Routledge, Great Barrington, Mass., 2003, 1344 s.

³⁶⁾ Viz webovou stránku kongresu <http://www.geog.auckland.ac.nz/ichg2003/conference.html>.

³⁷⁾ Vzhledem k velkým poplatkům za bankovní převody se doporučuje využívat možnost, aby zájemci o členství poslali příslušné sumy (40, resp. 20 Euro) svému regionálnímu reprezentantovi, který je pak doručí pokladníkovi ESEH při nadcházející konferenci. V případě Česka a Slovenska to spadá do agendy autora této zprávy.

³⁸⁾ Odkazy na jejich webové stránky najdete na <http://www.eseh.org>, Links.

³⁹⁾ Srov. *Úrodná půda v USA mizí*. Rozhovor s Donaldem Worsterem. *Lidové noviny* 13. 9. 2003. Příloha Věda, s. 22.